

Maria Bijak-Kaszuba*

EUROPEJSKI OBSZAR GOSPODARCZY

2 maja 1992 r. w Porto został podpisany między Wspólnotami Europejskimi (Europejską Wspólnotą Gospodarczą i Europejską Wspólnotą Węgla i Stali) a Europejskim Stowarzyszeniem Wolnego Handlu (EFTA) układ, który ma powołać do życia największy na świecie obszar wolnej wymiany gospodarczej, obejmujący 18 państw europejskich¹. Obszar ten, nazwany Europejskim Obszarem Gospodarczym (European Economic Area), zamieszkuje ponad 370 mln ludzi, tworzących ok. 30% produktu brutto i 45% handlu światowego. Celem niniejszego artykułu jest prezentacja genezy, zasad funkcjonowania i perspektyw tego nowego zjawiska w międzynarodowych stosunkach gospodarczych.

1. GENEZA EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO

EFTA od momentu swego powstania w 1960 r. było w zasadzie ugrupowaniem tymczasowym. Połączyło ono kraje leżące w różnych częściach Europy i zróżnicowane pod względem ekonomicznym i politycznym. Czynnikiem spajającym te kraje był fakt, że z różnych względów pozostały one na zewnątrz powstałej w 1958 r. Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. W związku z tym, głównym celem EFTA, obok liberalizacji wymiany handlowej między państwami członkowskimi, było szersze stowarzyszenie z krajami OECD, w tym zwłaszcza z EWG². Jak to ujął Georg Reisch,

* Dr, adiunkt w Katedrze Handlu i Finansów Międzynarodowych UŁ.

¹ Członkami EWG jest obecnie 12 krajów: Francja, RFN, Włochy, Holandia, Belgia, Luksemburg, Wielka Brytania, Dania, Irlandia, Grecja, Hiszpania i Portugalia. Do EFTA należy 7 krajów: Szwecja, Norwegia, Austria, Szwajcaria, Liechtenstein, Finlandia i Islandia. Do Europejskiego Obszaru Gospodarczego nie przystąpi Szwajcaria z uwagi na negatywny wynik referendum narodowego przeprowadzonego w tej sprawie w grudniu 1992 r. W związku z tym, członkami EOG będzie 18 krajów.

² Por. R. Ławniczak, *Strefy wolnego handlu rozwiniętych krajów kapitalistycznych*, PWN, Warszawa 1974, s. 125-127.

sekretarz generalny EFTA, „głównym zadaniem EFTA od chwili jego powstania [...] jest poszukiwanie roboczych kontaktów z Europejską Wspólnotą Gospodarczą”³. Priorytetowe traktowanie stosunków z EWG jest uzasadnione ekonomicznym ciężeniem krajów EFTA w kierunku EWG⁴. W miarę upływu czasu, EFTA stopniowo utraciło część swych krajów członkowskich na rzecz EWG: w 1973 r. zmieniły członkostwo Wielka Brytania i Dania, a w 1986 r. Portugalia. Od 1977 r. między obydwoma ugrupowaniami istnieje strefa wolnego handlu artykułami przemysłowymi, powstała na mocy bilateralnych porozumień o wolnym handlu zawartych między EWG jako całością – z jednej strony – a poszczególnymi krajami EFTA – z drugiej.

Podjęcie rokowań, które zakończyły się podpisaniem układu z Porto, było więc naturalną konsekwencją zacieśniających się od lat powiązań gospodarczych między omawianymi grupami państw. Inicjatorem rokowań był przewodniczący Komisji EWG, Jacques Delors, który w 1989 r. zaproponował krajom EFTA, wrażliwym na suwerenność ekonomiczną, rozwiązanie alternatywne w stosunku do pełnego członkostwa w EWG, a mające polegać na „bardziej strukturalnej współpracy opierającej się na wspólnym administrowaniu i instytucjach decyzyjnych”⁵. Z uwagi na silną motywację obydwu stron, rokowania zostały uwieńczone podpisaniem układu o Europejskim Obszarze Gospodarczym.

W genezie Europejskiego Obszaru Gospodarczego – w przeciwieństwie do genezy EWG i EFTA – podstawową rolę odgrywają czynniki ekonomiczne. Jak wynika z badań⁶, ani EWG, ani EFTA, nie stanowią optymalnych obszarów integracji, ponieważ, z jednej strony, nie obejmują swym zasięgiem krajów ściśle ze sobą powiązanych w sensie ekonomicznym, a z drugiej strony, obejmują kraje o luźnych powiązaniach wzajemnych. O tym, że np. Grecja, Portugalia i Hiszpania są członkami EWG, a Austria, Szwecja i Szwajcaria – nie są, zdecydowały głównie względy polityczne. Tymczasem Austria, Szwecja czy Szwajcaria są *de facto* dość ściśle zintegrowane z EWG. Utworzenie Europejskiego Obszaru Gospodarczego pozwoli na swobodniejszy rozwój międzynarodowych powiązań gospodarczych według kryteriów ekonomicznych. Ponieważ rdzeń EOG stanowią będą kraje o podobnym, wysokim stopniu rozwoju gospodarczego, podobnie wyposażone w czynniki produkcji i bliskie w sensie położenia geograficznego – zniesienie istniejących jeszcze przeszkód w wymianie gospodarczej między nimi powinno dać

³ G. Reisch, *Koncepcja europejskiej strefy gospodarczej*, „Sprawy Międzynarodowe” 1991, nr 1, s. 49.

⁴ EWG jest głównym rynkiem zaopatrzenia i zbytu dla EFTA. W 1990 r. udział EWG w całym imporcie EFTA wyniósł 59%, a w eksporcie 55%.

⁵ G. Reisch, *Koncepcja...*, s. 50.

⁶ Por. G. Tichy, *Theoretical and Empirical Considerations on the Dimension of an Optimum Integration Area in Europe*, „Aussenwirtschaft” 1992, H. 1, s. 107–137.

znaczny wzrost korzyści skali, wynikających ze specjalizacji wewnątrzgałęziowej. Na to liczą wszystkie zainteresowane kraje.

Atutem krajów EFTA są ich sprawnie funkcjonujące gospodarki i wysoki poziom zamożności (pod względem przeciętnego poziomu dochodu narodowego przypadającego na jednego mieszkańca EFTA znacznie przewyższa EWG). Atutem EWG jest reprezentowany przez to ugrupowanie potencjał ekonomiczny oraz wyższy stopień zaawansowania integracji, co sprawia, że to EFTA będzie musiało dostosować się do reguł gry funkcjonujących w EWG. Nie jest przypadkiem, że Europejski Obszar Gospodarczy zaistnieć ma równoległe z zakończeniem budowy jednolitego rynku wewnętrznego w ramach EWG.

2. ZASADY FUNKCJONOWANIA EOG

W celu stworzenia jednolitego Europejskiego Obszaru Gospodarczego układ o stowarzyszeniu⁷ przewiduje:

- 1) wprowadzenie swobody przepływu towarów, usług, osób i kapitałów;
- 2) ustanowienie systemu gwarantującego swobodną (nie zniekształconą) konkurencję;
- 3) ścisłą współpracę w innych dziedzinach, takich jak: prace badawczo-rozwojowe, ochrona środowiska, kształcenie i polityka socjalna.

Porównując te zasady z teoretycznymi formami instytucjonalnej integracji, można określić EOG jako strefę wolnego handlu (poszerzoną o swobodny przepływ czynników produkcji) albo – stosując terminologię realnej integracji w ramach EWG – jako jednolity rynek wewnętrzny (z ograniczoną wszakże liberalizacją handlu rolnego).

Swoboda przepływu towarów. Wolnym handlem objęte będą w zasadzie tylko dobra przemysłowe zarówno produkty, jak i materiały do produkcji⁸. W odniesieniu do artykułów rolnych podjęto tylko luźne zobowiązanie do stopniowej liberalizacji, które w niczym nie narusza wspólnej polityki rolnej EWG ani też polityki rolnej realizowanej odrębnie przez poszczególne kraje EFTA.

W zakresie handlu towarami przemysłowymi układ o stowarzyszeniu nie tworzy unii celnej. EOG składać się będzie z siedmiu obszarów celnych

⁷ Rozważania zawarte w tej części artykułu oparto na tekście układu o stowarzyszeniu: *Agreement on European Economic Area*, Council of the European Communities, Commission of the European Communities, Luxembourg 1992.

⁸ Dotyczy to towarów mieszczących się w rozdziałach 25–97 Jednolitego Systemu Opisywania i Kodowania Towarów (Harmonized Commodity Description and Coding System). Por. tamże, art. 8.

(EWG, Szwecja, Norwegia, Liechtenstein⁹, Austria, Finlandia i Islandia), z których każdy prowadzi odrębną politykę handlową wobec krajów trzecich. Jest to równoznaczne z istnieniem w ramach EOG strefy wolnego handlu i – jak w każdej strefie wolnego handlu – kluczowym problemem staje się zapobieganie odchyleniom w handlu¹⁰, powstającym w warunkach zróżnicowania taryf celnych w stosunku do krajów trzecich. W związku z tym istotnym elementem postanowień dotyczących swobody przepływu towarów są zasady pochodzenia, zawarte w obszernym protokole (Protokół 4 w sprawie zasad pochodzenia), a określające, które towary mogą być uznane za pochodzące z EOG i jako takie korzystać z wolnego handlu. Podstawowa zasada polega na tym, że za pochodzące z EOG uznaje się, po pierwsze, te produkty, które w 100% zostały uzyskane na terytorium EOG (np. surowce mineralne tam wydobyte, czy w: roby gotowe wyprodukowane w kraju członkowskim z surowców i materiałów pozyskanych na terytorium EOG) oraz, po drugie, produkty, które zostały w dostatecznym stopniu przetworzone w EOG. O ile pierwsza grupa towarów nie budzi wątpliwości, o tyle w drugim przypadku konieczne jest sprecyzowanie, na ile surowce, materiały czy półprodukty nie pochodzące ze strefy muszą być w krajach strefy przetworzone, aby zyskały status towaru pochodzącego z EOG. Z analizy listy takich procesów w odniesieniu do różnych grup towarowych wynika, że zastosowano, przemienienie lub łącznie, dwa kryteria: kryterium procentu i kryterium procesu przetwórczego (albo: procesu kwalifikującego)¹¹. Kryterium procentu polega na tym, że dany produkt uzyska status pochodzenia, jeżeli wartość „obcego” wsadu nie przekracza określonego procentu jego ceny (*ex-works*). Kryterium procesu przetwórczego polega na wymienieniu procesów produkcyjnych, którym musi zostać poddany „obcy” wsad, aby przetworzenie spowodowało zakwalifikowanie danego dobra pod inną pozycję Jednolitego Systemu Opisywania i Kodowania Towarów (Harmonized Commodity Description and Coding System).

⁹ Liechtenstein pozostaje w unii celnej ze Szwajcarią. W związku z wycofaniem się Szwajcarii w grudniu 1992 r. z koncepcji EOG, Liechtenstein jeszcze w połowie 1993 r. prowadził rozmowy ze Szwajcarią w sprawie uregulowania na przyszłość swych stosunków ekonomicznych z tym krajem.

¹⁰ Odchylenie handlu (*trade deflection*) ma miejsce wtedy, kiedy ze zliberalizowanej wymiany w ramach strefy wolnego handlu korzystają również towary z krajów trzecich. Towary te przedostają się na teren strefy poprzez te kraje członkowskie, które stosują wobec nich najniższe cła, i stąd, w drodze reeksporu, mogą trafiać do tych krajów strefy, których cła zewnętrzne są względnie wysokie. Tak rozumiane odchylenia handlu podważają sens istnienia strefy wolnego handlu jako obszaru preferencji handlowych.

¹¹ Nazewnictwo podają za R. Ławniczakiem, *Strefy wolnego handlu...*, s. 81–82. Por. także J. S. Lambrinidis, *The Structure, Function and Law of a Free Trade Area. The European Free Trade Association*, The London Institute of World Affairs, 1965, s. 99–100.

Złożony system reguł pochodzenia towarów sprowadza się w praktyce do obowiązku przedkładania przez eksportera dowodu pochodzenia towarów w postaci standardowego i niezbyt skomplikowanego dokumentu (*movement certificate* EUR.1).

Swoboda przepływu osób, usług i kapitału. Jest to nowy element w dotychczasowych stosunkach między EWG a EFTA, oznaczający rozciągnięcie swobód charakterystycznych dla wspólnego rynku czynników produkcji w EWG na stowarzyszone kraje EFTA.

Swoboda migracji osób wiąże się ze zniesieniem jakiegokolwiek dyskryminacji, opartej na narodowości, pracowników z krajów EWG i EFTA w zakresie zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy. W ramach pewnych ograniczeń – usprawiedliwionych względami polityki społecznej, bezpieczeństwa i zdrowia publicznego – ludzie będą mieć prawo przyjmowania ofert zatrudnienia z zagranicy, swobodnego przenoszenia się w tym celu do dowolnego kraju EWG lub EFTA, przebywania tam w okresie zatrudnienia zgodnie z warunkami dotyczącymi krajowej siły roboczej (klauzula narodowa), a także pozostania w danym kraju po upływie okresu zatrudnienia¹². Kraje Europejskiego Obszaru Gospodarczego będą wzajemnie uznawać dyplomy, świadectwa i inne dowody formalnych kwalifikacji, a w odniesieniu do świadczeń socjalnych – identycznie traktować okresy zatrudnienia w poszczególnych krajach członkowskich (zasada agregacji).

Swoboda migracji osób dotyczy nie tylko pracobiorców, ale także osób pracujących na własny rachunek oraz pracodawców. Wiąże się to, z jednej strony, ze zniesieniem wszelkich ograniczeń na świadczenie usług w skali międzynarodowej w ramach EOG. Z drugiej strony, dotyczy to wolności zakładania przedsiębiorstw, zarówno przez osoby fizyczne, jak i prawne, na obszarze innego kraju członkowskiego.

Układ o Europejskim Obszarze Gospodarczym wprowadza dość szeroką liberalizację obrotów kapitałowych. Wolne od wszelkich ograniczeń będą bieżące płatności związane z przepływem towarów, osób, usług lub kapitału, a także przepływy długoterminowe związane z zagranicznymi inwestycjami bezpośrednimi, co wynika ze swobody zakładania przedsiębiorstw (agencji, filii, oddziałów zagranicznych)¹³. Przepływ kapitału emisyjnego uzależniony

¹² Por. *Agreement on European Economic Area...*, art. 28–30. Wyjątek w swobodnej migracji ludzi stanowić będzie jeszcze przez kilka lat Liechtenstein, dla którego układ wprowadza okres przejściowy (do 1998 r.) Por. tamże, Protokół 15 i 16.

¹³ Por. tamże, art. 41 i 42 oraz aneks 12. W odniesieniu do przepływów kapitałowych wprowadzono następujące okresy przejściowe: (1) do 1995 r. dla Islandii w zakresie przepływu kapitału krótkoterminowego; (2) do 1995 r. dla Norwegii w zakresie obrotu papierami wartościowymi; (3) do 1995 r. dla Norwegii i Szwecji, a do 1996 r. dla Finlandii, Islandii i Liechtensteinu w zakresie inwestycji bezpośrednich na terenie tych krajów; (4) do 1998 r. dla Austrii w zakresie inwestycji bezpośrednich w sektorze wewnętrznych dróg wodnych (do czasu uzyskania równego dostępu do dróg wodnych EWG).

będzie od zawarcia odpowiednich porozumień między zainteresowanymi państwami. Z uwagi na brak ściślejszej współpracy między EWG a krajami EFTA w zakresie polityki ekonomicznej i monetarnej, ważnym elementem układu staje się upoważnienie krajów członkowskich do stosowania środków ochronnych (*safeguard measures*) w celu przeciwdziałania ewentualnym niekorzystnym skutkom przepływu kapitałów, zwłaszcza spekulacyjnych.

Zasady konkurencji. Dla osiągnięcia korzyści płynących z wprowadzenia „czterech wolności” (przepływu towarów, osób, usług i kapitału) konieczne jest zapewnienie swobodnej konkurencji między podmiotami pochodzącymi z różnych krajów EOG a działającymi na wspólnym rynku. Nie można osiągnąć tego celu w sposób, w jaki czyni to EWG (unifikując wszystkie elementy kosztów produkcji w drodze ujednoczenia lub harmonizacji polityki ekonomicznej), ponieważ EOG nie jest nawet unią celną, a tym bardziej unią ekonomiczną. Przyjęto więc rozwiązanie, jakie funkcjonuje w ramach EFTA, opierające się, najogólniej, na zasadzie niedyskryminacji oraz uznaniu pewnych posunięć ze strony podmiotów gospodarczych czy państw za nie dające się pogodzić z funkcjonowaniem EOG.

Zgodnie z artykułem 53 układu, za posunięcia takie uznaje się wszelkie umowy między przedsiębiorstwami oraz ich uzgodnione działania, których celem lub skutkiem jest zapobieganie, ograniczanie lub zniekształcanie konkurencji w ramach EOG. Odnosi się to zwłaszcza do: (a) bezpośredniego lub pośredniego ustalania przez przedsiębiorstwa cen zakupu, zbytu lub innych warunków handlu; (b) ograniczania lub kontrolowania produkcji, zbytu, postępu technicznego lub inwestycji; (c) podziału rynków zbytu lub rynków zaopatrzenia; (d) stosowania odmiennych warunków w ekwiwalentnych transakcjach z różnymi partnerami handlowymi i stawianie ich w ten sposób w gorszej pozycji konkurencyjnej; (e) uzależniania zawarcia kontraktu od przyjęcia przez partnera dodatkowych zobowiązań, które – z natury rzeczy lub według zwyczajów handlowych – nie mają związku z przedmiotem kontraktu.

Oprócz wymienionych praktyk monopolistycznych ze strony przedsiębiorstw, za naruszające swobodną konkurencję uznaje się wszelkie formy pomocy państwowej, które preferują pewne przedsiębiorstwa lub produkcję określonych dóbr, o ile wpływa to na handel między stronami układu (art. 61). Reguła ta nie dotyczy m. in. pomocy państwowej o charakterze socjalnym, pomocy mającej na celu przewyciężenie szkód wynikłych na skutek klęsk żywiołowych, pomocy dla regionów o wyjątkowo niskim standardzie życiowym lub dotkniętych poważnym bezrobociem, a także – co interesujące – pomocy udzielanej gospodarce niektórych regionów RFN, dotkniętych ujemnymi skutkami podziału Niemiec.

Przeciwdziałanie praktykom zakłócającym konkurencję oparte zostało, podobnie jak to ma miejsce w EFTA, na procedurze skarg i konsultacji,

która – wobec zróżnicowanego ustawodawstwa antymonopolowego w poszczególnych krajach – może okazać się żmudna, długotrwała i niezbyt skuteczna.

Współpraca wykraczająca poza „cztery wolności”. Będzie ona dotyczyła wybranych dziedzin już objętych współpracą w ramach Wspólnoty Europejskiej. Te dziedziny to: badania i rozwój technologiczny, usługi informacyjne, ochrona środowiska, sprawy edukacji, szkolenia i młodzieży, polityka socjalna, ochrona konsumenta, małe i średnie przedsiębiorstwa, turystyka, sektor audiowizualny. Kraje EFTA będą mogły włączyć się do różnego rodzaju programów i projektów realizowanych w EWG, a także inicjować w wymienionych dziedzinach nową współpracę.

W tekście układu zwraca się szczególną uwagę na reguły partycypacji krajów EFTA w programach Wspólnoty Europejskiej, podkreślając równe prawa i obowiązki stron, a zwłaszcza proporcjonalny wkład finansowy do poszczególnych przedsięwzięć. Wkład krajów EFTA obliczany będzie na podstawie tzw. współczynnika proporcjonalności, stanowiącego relację produktu krajowego brutto w cenach rynkowych danego kraju EFTA do sumy produktu krajowego brutto w tychże cenach krajów EWG i danego kraju EFTA (art. 82).

Instytucjonalne warunki współpracy. W strukturze organizacyjnej EOG zaistnieją odpowiedniki głównych instytucji funkcjonujących w EWG. Z uwagi na niezwykle prostą do tej pory strukturę instytucjonalną EFTA, wymagało to również powołania do życia pewnych nowych organów EFTA. Najwyższym organem Europejskiego Obszaru Gospodarczego będzie Rada EOG, odpowiedzialna w sensie politycznym za realizację układu o stowarzyszeniu i wytyczająca ogólne ramy dla działalności Wspólnego Komitetu EOG, głównego organu wykonawczego. Kwestie współpracy parlamentarnej regulować będzie Wspólny Komitet Parlamentarny EOG, a kwestie współpracy ekonomicznej i społecznej – Komitet Konsultatywny EOG.

Procedura podejmowania decyzji opierać się będzie na zasadzie współdecydowania, wzajemnych konsultacji i wymiany informacji. Wykonywanie zobowiązań, wynikających z zasad funkcjonowania Europejskiego Obszaru Gospodarczego, nadzorowane będzie, z jednej strony, przez Komisję EWG, a z drugiej – przez odpowiedni, nowo powstały organ EFTA (EFTA Surveillance Authority). Sprawy sporne mają być rozstrzygane przez Wspólny Komitet EOG. Ani instytucje, ani procedury występujące w EOG, nie zawierają elementu ponadnarodowości.

Finansowe warunki stowarzyszenia. Ponieważ celem stowarzyszenia jest stworzenie homogenicznego obszaru gospodarczego, w warunkach układu musiała znaleźć odzwierciedlenie kwestia wyrównania rozpiętości ekonomicznych i społecznych między poszczególnymi regionami tego obszaru. W tym kontekście kraje EFTA zmuszone zostały do finansowego wsparcia prowa-

dzionej przez władze EWG polityki regionalnej (art. 115–117). Kraje EFTA zobowiązały się do uruchomienia tzw. Mechanizmu Finansowego, za pośrednictwem którego dostarczać będą pomoc finansową na rzecz rozwoju i dostosowań strukturalnych w Grecji, Irlandii, Portugalii i niektórych regionach Hiszpanii. Pomoc, w formie nisko oprocentowanych, długoterminowych pożyczek oraz darów, rozdysponowana zostanie między beneficjentów przez Europejski Bank Inwestycyjny, działający w tej sprawie z mandatu Mechanizmu Finansowego EFTA. W latach 1993–1997 rozmiary tej pomocy wyniosą łącznie 2 mld ECU, z czego czwartą część stanowią będą dary¹⁴.

Klauzule ochronne. Poszczególnym krajom pozostawiono możliwość przejściowego wycofania się z obowiązujących reguł gry w postaci tzw. klauzul ochronnych (art. 112–114). W przypadku poważnych trudności ekonomicznych, społecznych lub środowiskowych, występujących w określonym sektorze gospodarki lub regionie kraju, dotknięty nimi kraj członkowski może jednostronnie podjąć pewne posunięcia ochronne, które w normalnych warunkach byłyby niedopuszczalne. Posunięcia te winny być jednak ograniczone co do zasięgu i czasu trwania, zastosowane niedyskryminacyjnie (tj. wobec wszystkich pozostałych krajów członkowskich) oraz tak dobrane, aby w możliwie małym stopniu zakłócały funkcjonowanie EOG. Jakikolwiek zastosowanie klauzuli ochronnej powinno stać się punktem wyjścia dla konsultacji w ramach Wspólnego Komitetu EOG w celu znalezienia rozwiązań kompromisowych.

Analiza załączonych do tekstu układu indywidualnych deklaracji niektórych państw członkowskich¹⁵ pozwala na wyodrębnienie prawdopodobnych obszarów zastosowania klauzul ochronnych. Obszary te to przede wszystkim rynek pracy i rynek kapitałowy, w tym zwłaszcza inwestycje związane z nabyciem nieruchomości. Zakłóceń na rynku pracy, związanych ze swobodną migracją ludzi, obawia się zwłaszcza Liechtenstein, z uwagi na tradycyjnie wysoki popyt zagraniczny na nieruchomości w tym kraju, niską podaż ziemi i małą liczbę mieszkańców. (Dotyczyło to również Szwajcarii, gdzie stało się jedną z przyczyn negatywnego wyniku referendum narodowego w sprawie przystąpienia tego kraju do EOG). Podobne obawy żywi Austria w odniesieniu do rynku nieruchomości. Jednostronny charakter gospodarki Islandii i niska gęstość zaludnienia w tym kraju również stwarzają przesłanki do zakłóceń na rynku pracy i rynku nieruchomości. Dziedziną szczególnie ważną dla Liechtensteinu są usługi bankowe i związana z nimi zasada poufności, której nie może naruszyć współpraca międzynarodowa. (Ten motyw zaważył także na wyniku referendum w Szwajcarii).

¹⁴ Por. tamże, Protokół 38 ws. Mechanizmu Finansowego. W związku z wycofaniem się Szwajcarii z projektu EOG, kwota wkładu finansowego państw EFTA na rzecz polityki regionalnej zostanie skorygowana.

¹⁵ Por. tamże, Deklaracje indywidualnych państw członkowskich, s. 745–784.

3. PERSPEKTYWY EOG

Europejski Obszar Gospodarczy można traktować dwojako: z jednej strony – jako etap przejściowy na drodze do pełnego zintegrowania się krajów EFTA ze Wspólnotami Europejskimi, z drugiej – jako rozwiązanie alternatywne w stosunku do członkostwa w przyszłej Unii Europejskiej. Trwałość EOG zależeć będzie od tego, na ile w praktycznym funkcjonowaniu będzie on zaspokajał aspiracje ekonomiczne zainteresowanych krajów.

W świetle warunków układu o stowarzyszeniu, państwa EFTA już zyskały dostęp do jednolitego rynku wewnętrznego EWG w zakresie handlu wyrobami przemysłowymi i usługami, a także – w dużym stopniu – w zakresie przepływu czynników produkcji. Zyskały prawo konsultowania nowych posunięć legislacyjnych w EWG, a także prawo współdecydowania we wszystkich sprawach dotyczących EOG. Mogą włączyć się do zaawansowanych programów współpracy międzynarodowej w dziedzinach objętych układem. W tych dziedzinach muszą jednak przyjąć rozwiązania funkcjonujące w EWG. Zobowiązane są także do finansowania biedniejszych regionów EWG.

Pełna integracja z EWG oznaczałaby dla krajów EFTA większy wpływ na politykę Wspólnoty, możliwość uczestniczenia we wszystkich dziedzinach jej działalności, m. in. we wspólnej polityce rolnej oraz unii ekonomicznej i monetarnej. Kosztem takiej opcji byłaby częściowa utrata suwerenności ekonomicznej oraz przepływy netto do budżetu EWG (z uwagi na wyższy przeciętny poziom dochodów w EFTA). W pierwszej połowie 1993 r. rozpoczęły się negocjacje między Komisją EWG a Austrią, Szwecją, Finlandią (w lutym) i Norwegią (w kwietniu) w sprawie członkostwa tych krajów we Wspólnotach. Podjęcie tych rozmów zdaje się wskazywać na przejściowy charakter EOG. Z drugiej strony, treść umowy o stowarzyszeniu (zastrzeżone okresy przejściowe, a także deklaracje w sprawie przewidywanego odwoływania się do klauzul ochronnych) świadczy o tym, że niektóre kraje EFTA żywią obawy w związku z liberalizacją przepływów kapitałowych i migracji ludzi w ramach EOG. Stawia to pod znakiem zapytania możliwość pełnego członkostwa tych krajów w znacznie bardziej zaawansowanym – w porównaniu z EOG – ugrupowaniu integracyjnym.

Z punktu widzenia EWG, bilans układu o stowarzyszeniu zdaje się mieć wyłącznie dodatnie strony, ponieważ zapewnia wszystkie korzyści z rozszerzonego rynku, nie stwarzając obciążeń dla procesu pogłębiania integracji w ramach Wspólnoty.

Niezależnie od trwałości Europejskiego Obszaru Gospodarczego, jego wejście w życie po zakończeniu procesu ratyfikacji oznaczać będzie nową jakość w międzynarodowych stosunkach gospodarczych. Można oczekiwać, że wzmożona konkurencja w ramach wielkiego jednolitego rynku prowadzić będzie do bardziej efektywnego wykorzystania zasobów produkcyjnych

i finansowych, co powinno wyrazić się w przyspieszeniu tempa wzrostu gospodarczego i/lub w przemianach strukturalnych na terenie EOG. Silniejsza pozycja krajów europejskich, skupionych wokół EWG, będzie miała duże znaczenie w kontekście tworzącej się integracji Ameryki Północnej oraz nieformalnej jeszcze integracji krajów Azji Południowo-Wschodniej wokół Japonii.

Maria Bijak-Kaszuba

EUROPEAN ECONOMIC AREA

The article deals with a new phenomenon in the international economic relations, namely with the European Economic Area (the EEA) which is to come into force by virtue of the Agreement of association signed in 1992 by the European Communities and the EFTA states. There are mainly economic reasons which underlie the Agreement of association: traditional economic links between the EC and the EFTA states as well as their aiming at an optimal integration area to cope with the challenges of modern economy and international competition. The EEA means a free trade zone applying to manufactures (with limited liberalization of agricultural trade) accompanied by free movement of persons, services and capital. The introduction of 'the four freedoms' will be connected with setting up of a system ensuring that competition is not distorted. The EEA may be looked upon in two ways: as a stage on the way to full membership of the EFTA states in the EC or – as an alternative to this membership. There are strong indications for the first option but still the other cannot be excluded.